

KRISTENDOMMEN I LYS AV VERDENSMISJONEN

av

THORLEIF BOMAN

Det hender at vi ser mangt og meget klarere når vi får det på avstand; tidligere problemer løser seg av seg selv, og nye, som man før ikke var oppmerksom på, dukker opp.

Det var nødvendig at misjonen ble begynt og drevet av Vestens kristne kirker slik som de sto der som resultater av en lang historisk utvikling i Europa. Men ute på misjonsmarkene reiste tilstedeværelsen av de mange konfesjoner og kirkesamfunn nye problemer eller gjorde gamle dobbelt pinlige. Hvorfor skal den kristne tro møte fram i så mange forskjellige utformninger som alle gjør krav på å være den bibelsk rette? Det er ikke så lett å forstå for de ikke-kristne som for oss.

Problemet stat og kirke, som i sannhet har vært pinlig nok i européisk historie og fremdeles er det (det er nok å minne om den nazistiske epoke og kirkens stilling bak jernteppet), blir ytterligere skjerpert blant fargete folkeslag, fordi kristendommen hittil har vært forkynt av folk som enten selv kom fra kolonimaktene eller var avhengig av dem og i hvert fall tilhørte deres kulturkrets. Nå, dette koloniproblem vil nok med tiden løses, når de fargete folk har nådd fram til selvstendighet og uavhengighet; men problemet om forholdet mellom kirke og stat står der like uløst. Er det vanskelig i Vesterland hvor samfunnsdannelsen dog har stått under kristen påvirkning gjennom tusen år, hvor meget mer da i land som aldri har vært kristne!

Endelig har vi spørsmålet om forholdet mellom kristendommen og den européiske historie, kultur og tenkemåte. At det her er en intim sammenheng, torde være vanskelig å bestride, men er det en *nødvendig* sammenheng? Det er hovedproblemet.

Spørsmålet er viktig, for vi bør regne med den mulighet at

Vestens folk mister sitt verdensherredømme og sitt kulturhegemoni, og at andre folk og andre kulturer tar deres plass. Vil da Vesterland trekke sin religion med seg i fallet og undergangen? Historien gir oss to svar på spørsmålet. 1. Apostelen Paulus og de hellenistiske kristne løste kristendommen fra dens avhengighet av jødedommen, ennå mens denne var en misjonerende verdensreligion og kristendommen var en liten sekt å regne for. Jødefolkets undergang og jødedommens reduksjon til en ubetydelighet, skadet ikke kristendommen det ringeste, etter alminnelig mening, da. Vi kan nevne et eksempel til. De kristne teologer og kirkemenn i oldtiden med Augustin som mest karakteristisk representant samlet den kristne tro og kultur i en mektig syntese som overlevet romerrikets fall. 2. På den annen side har vi arabernes og Islams stormmarsj gjennom Asia og Nord-Afrika, der også de kristne kirker stort sett gikk under.

Den situasjon vi lever i, nøder oss til å se og tenke utover dagens behov for å avverge en truende katastrofe. En av de mest avskyelige ytringer som er falt på denne jord, er den som de dansende franske hoffmenn lot falle i årene før den store revolusjon: «Etter oss kommer syndfloden.» Den som ser en katastrofe nærme seg, har den simple plikt å ofre alle personlige hensyn for om mulig å avverge katastrofen eller iallfall redde hva som reddes kan. Den kristne kirke bør være forberedt på alle muligheter, og helst ikke kalle åndelig lathet for tro på Guds forsyn og omsorg.

Der skrives så mange skildringer av forholdene i verden. Der gis så mange analyser og stilles så mange diagnoser, at vi blir ganske trette, for vi får ingen løsninger, ingen legemidler. Jeg skal ikke forøke diagnosenes tall med ytterligere en. Heller våger jeg meg til å peke på de veier som kanskje kan føre til en løsning.

Hvordan jeg ser på forholdet mellom kristen tro og européisk kultur og tenkemåte, fremgår av min bok om den hebreiske tenknings egenart. Selvsagt må den kristne tro uttrykkes i et språk, som tilhører en eller annen kultur og er uttrykk for en

eller annen tenkemåte. Men den kristne tro er ikke bundet til et bestemt språk med tilhørende kultur og tenkemåte. Det viser kristendommens overflytning fra jødisk-semittisk språk og tenkemåte til gresk-européisk. Det er et under at en så radikal omtenkning av det kristne evangelium har kunnet finne sted uten at det ble forandret i sin substans. En slik prestasjon kan neppe gjøres mer enn én gang i kristendommens historie. Men det er heller ikke nødvendig, for isrealittisk-semittisk og gresk-européisk tenkemåte tilsammen og de mange kombinasjoner av dem i vår kulturs historie har realisert så mange muligheter at menneskehetens behov for uttrykks- og tenkemåter derved prinsipielt skulle være dekket. Målet er bare at de andre folk når fram ikke bare til nasjonal og politisk, men også til kulturell og intellektuell selvstendighet og selvbevissthet, så de våger og evner ut fra en levende Kristus-tro å uttrykke de bibelske sannheter på sin egen, selvstendige måte, hjulpet, men ikke hemmet av den kristne tenknings historie. Enhver som vil se, må erkjenne at likesom Kristus i kunsten er avbildet som europeer og ikke som jøde, således er kristendommen selv européisert. Det kan ikke være noen tvil om at også noe så sentralt og avgjørende som den kristne dogmedannelse ville ha fått et annet forløp om misjonen hadde vendt seg østover og kristendommen var blitt en asiatiske religion. Innholdet ville blitt det samme, men tankene ville blitt uttrykt i andre former. Problemer som er livsviktige i vår kulturkrets, ville vel også for enkeltes vedkommende ha vært sekundære i en annen kulturkrets, mens omvendt problemer som for oss er sekundære, ville ha trengt seg fram i forgrunnen hos dem. Nå viser det seg som bekjent at de fargete som blir kristne, overtar kristendommen i en av de mange former som den i historiens løp har antatt i Europa eller Amerika. Det er symbolsk at de også fremstiller Kristus på vår måte, altså som en vakker europeer, skjønt deres skjønnehetsideal er et helt annet. Negrene f. eks. som synes at vi er like lite pene som vi synes de er, har selvsagt samme kristelige rett til å fremstille Kristus som en etter deres syn skjønn neger, som vi har til å male ham som en europeer. De fargete kristne

er altså i sin kristendom bundet av europeisk tenkemåte, kultur, historie, endog estetikk. Så lenge det er tilfelle, kan vi ikke gjøre regning med at kristendommen vil bli de fargete rasers religion, men den vil føles som europeernes; og de som går over til den, vil i noen grad bli fremmedgjorte for sine landsmenn, ikke bare fordi de tror på Kristus, men også fordi de i og med sin tro er blitt europeisert.

Jeg ber om å få understreke at jeg ikke tar ordet for noen synkretisme, heller ikke for noe utvortes forsøk på en tilnærming til innfødt tenkemåte. Jeg peker bare på problemet og oppgaven, fordi mange mangler syn og sans for dem, og naivt går ut fra at kristendommen i en av dens historiske former, f. eks. Speners pietisme eller Konkordieformelens ortodoksi, er det uoppnåelige ideal av kristendommen som også alle hedninger må regne som sitt ideal.

Vi oversetter kristendommen til de innfødtes språk. Men som apostlenes eksempel viser, er det ikke nok. Den må også oversettes til deres tenkning. Av og til er det meget lett, for stundom ligger deres tenkning nærmere den bibelske enn vår moderne. En misjonær fra Kongo fortalte meg at det var lettere for ham å forkynne kristendommen på de innfødtes språk enn på norsk, fordi hele deres tenkemåte lå den bibelske nærmere enn vår. Misjonsprest Buarvp, som har gjort gassisk musikk inklusive kirkemusikk til gjenstand for et spesialstudium, har vist at visse toneforbindelser i våre melodier, som faller unaturlig for gasserne og av dem gjerne synges annerledes, i virkeligheten er et uheldig produkt av vår kunstmusikk. Den gamle gregorianske kirkesangs renere toner derimot gripes av gasserne umiddelbart.¹ Det er en liten detalj, som jeg ber om må bli oppfattet som symptom på den nye innstilling som situasjonen krever. Liksom Buarvp ikke satte seg som mål å dressere gasserne til å synges som vi, men lyttet til deres naturlige syngemåte og vurderte den ut fra musikkens eget vesen, således får vi også gjøre på andre felter, endog på meget sentrale.

¹ Jfr. H. Buarvps artikkel «Musikk i gassisk gudstjeneste», i dette tidsskrift 1950 s. 139—148. — Red.

Mon tro om ikke misjonærene har ett og annet alvorsord å si om selve kristendommen til den gamle kristenhet og deres kirker? De har allerede gjort det. Samarbeidet mellom kirkesamfunnene er fra først av kommet i stand på deres rop, fremkalt av behovet på misjonsmarkene. De har sikkert mer på hjertet. (Med tanke på de impulser misjonsprestene kunne gi vårt eget kirkeliv, er det dobbelt sørgelig at de praktisk talt er utestengt fra å bli prester i Den norske kirke, med mindre de da har utdannet seg for den på forhånd.)

Samferdselsmidlene og teknikken har gjort verden til en enhet. Det er en ny situasjon som har gitt misjonens kristelige erfaringer en ny betydning for den gamle verden. Vi må tenke globalt også i vårt kristensyn. Eller la meg bruke et gammelt ord: Vi må tenke universalistisk. Det er ikke noen ny tanke i åpenbaringsens historie. Vi møter den allerede i Det gamle testamente (Ruth, Jona, Job f. eks.). Teoretisk hevder vi at universalismen hører med til kristendommens vesen, men i praksis er de fleste kristne partikularister. Det er en uholdbar situasjon som vi bør møte med protest og et positivt alternativ. Vi må tenke globalt-universalistisk. Misjonsmarkenes problemer er Europas, og Europas problemer er misjonsmarkenes. Misjonærenes problemer er også våre, og vi er forpliktet til å gjennomtenke og løse våre egne med henblikk på at løsningene skal bli gyldige der ute.

Hva kristendommens stilling i den gamle verden angår, er det grunn til å spørre om ikke den nye situasjon som er inntrådt med de totalitære systemers gjennombrudd og voksende innflytelse blant de fargete folk krever en radikal nyorientering i vår kristne tenkning. Først vil jeg avlegge en liten visitt hos ekspertene. Da Lenin tok makten, forsikret alle Russlands-eksperter i flere år at han ikke kunne beholde herredømmet, da bolsjevismen var totalt fremmed for russisk lynne. Da Chiang Kai-sheks styre åpenbarte store mangler, var det ingen China-eksperter som mente at kommunismen var et farlig alternativ, for den var så fremmed for kinesisk mentalitet som vel mulig, sa de.

Denne komplette feilvurdering av situasjonen fra deres side som hadde bodd i landene i årtier, gjør det nødvendig å spørre om kanskje vi bedømmer stillingen i Europa like feilaktig. Det gis ganske visst en hellig sorgløshet, men like sikkert gis det en syndig og tåpelig sorgløshet som er farlig for vår eksistens. Mon tro om vi ikke overvurderer kirkens og kristendommens innflytelse i den gamle verden og undervurderer de totalitære systemers forførende og besettende makt over sinnene og deres evne til å utløse tro og offervilje?

Det skal sies til Hitlers ros at han forsto at kommunismen ikke kunne overvinnes med våpenmakt, men bare med en ny og bedre idé. Ulykken var bare den at hans idé ikke var bedre. Demokrati er ingen idé; det er et tomt skall som kan fylles med et innhold som passer. Men finnes det en bedre idé i kristendommen, i Bibelen? Jeg kan ikke skjønne at det er noe spørsmål som i dag er viktigere å få besvart enn dette. En dansk biskop antydte nylig etter et besøk i India at han anså landet modent for kommunismen. En slik mulighet kan nevnes uten at kristenheten blir rystet i sitt innerste. *Det ryster meg.*

Kommunismen har grepet og realisert genuint kristne tanker i en forvrent, til dels satanisk form. Derfor er kommunismens blotte eksistens en uopphørlig anklage og dom over kristenheten for dens blindhet og forsømmelser. Nevner man noe slikt for kristne ledere, mener de å ha fralagt seg sitt ansvar ved å henvise til de mislykte forsøk som er gjort i historiens løp: den katolske kirkes århundrelange forsøk på å herske over staten, svermernes forsøk på å gjøre Bibelen til en lovbok for samfunnet, amerikanernes social gospel o.s.v., og så er de sikre på at flere muligheter ikke gis.

Men la oss overveie om det ikke kan ligge noe i den uomtvistelige kjensgjerning at åpenbaringen fra Moses til Jesus Kristus ikke hadde form av en religion, men av et teokrati: Israels Gud hadde et budskap om alle livets forhold til hele folket fra den øverste til den ringeste. (Sett «diktatoren» inn i denne setning istedenfor «Israels Gud» og De vil få kvintessensen av ethvert totalitært system.) Dette budskap talte Gud også ved Sønnen.

Jesus Kristus ble slått i hjel, fordi han ville være Messias, jødernes konge. På det punkt tok hans samtidige ham langt alvorligere enn vi. De trodde han mente det han sa, og dømte ham til døden som en farlig svermer. Hans «forbrytelse» var naglet til korset: «Jesus av Nasaret, jødernes konge». Hva Jesus selv mente med sin kongeverdighet, er naturligvis et åpent og vanskelig spørsmål, men han mente sikkert atskillig mer med den enn kirken hittil har grepet og realisert. Den riktige forståelse av dette spørsmålet vil gi oss den idé som vi søker og som verden venter på.